

Ballai László: A SZABADSÁG MÍTOSZA

Részlet a regényből:

...

Különös érzés végigtekinteni a hadseregen a fővezér szemével. Az egyenruhás tömegek sokasága virágtengerként borítja be a harcteret, mely mintha egy hatalmas kert lenne. Csakhogy itt az ágyások állandó mozgásban vannak, majd az alakulatok egyenruháinak egységes színezete összekeveredik az ellenséges uniformisokéval, akár ha a bontakozó tavaszi mező kavalkádja tűnne szemünkbe. Ám az ütközet kezdetén izzó lelkesedést, a mind több elhulló virág láttán, felváltja a növekvő nyugtalanság. Végül oly szomorúvá lesz a táj a szirmokként szétterülő színes katonakabátoktól, köpenyektől, melyek mindegyike egy-egy ott maradót jelöl. Akik hasonló sorsra jutott reggeli ellenfeleikre immár nem haragudva, békésen fekszenek, velük elkeveredve...

Kértem Görgey Artúrt, osszon be egy harcoló alakulathoz, mert a sebem, voltaképpen csak egy horzsolás, nem akadályoz a küzdelemben.

– Önnel más tervem van, Károly – mondta sejtelmesen.

Április 6-án Gáspár András hetedik hadteste elérte a Galga vonalát Aszódnál, s megszállta Turát és Bagot. A Kmety-hadosztály Hévízgyörk és Bag között Schlick lovasságába ütközött, mely harc nélkül visszavonult Gödöllőig.

Görgey Kókán így szólt hozzám:

– Kövesse a Klapka-hadtestet, Károly, és azonnal siessen hozzám, ha úgy érzi, szükség van rám a hadműveleti területen.

Fél egy körül Klapka György első hadteste elérte az Isaszeg előtti Királyerdő keleti szegélyét. A tábornok parancsára Zákó István őrnagy a harmincnegyedik, Zomborban szervezett zászlóaljjal és egy hatfontos üteggel valamint Bobics alezredes dandárjának csatárláncba osztott huszonnyolcadik zászlóaljával átkergette a Királyerdőn az ellenséget, és betört Isaszegre.

A faluban azonban Zákó őrnagy honvédjei már nem tudták állni a harcot Jelačić rájuk zúduló három gyalogos és egy lovasdandárjával, s nemcsak Isaszeget kellett kiüríteniük, hanem – súlyos veszteségeket szenvedve – a Királyerdőbe kellett visszavonulniuk. Eközben a két honvédzászlóalj egymásnak ütközött. A huszonnyolcadik zászlóalj kötelékei felbomlottak, katonáit teljesen védtelenül érte a császári vértések támadása, akik csak úgy osztogatták a halált. A mögöttük haladó vasi negyvennegyedik és zalai negyvenhetedik zászlóalj honvédjei nem estek pánikba. A negyvenhetesek sortüzet zúdítottak az ellenséges lovasságra, mire az felhagyott az üldözéssel. A vértéseket ekkor oldalba kapta a Bátori Sulcz Bódog őrnagy vezette hadosztály. Ezt követően a zalaiak megrohanták az erdőbe benyomult császári vadászokat, s kiűzték őket. Alighogy a némileg rendezett Bobics-dandár elérte az erdő szélét, az Isaszeg melletti magaslatokon álló horvát határőrök löni kezdtek. A magyar csapatok nem tudtak kijutni a sűrűből.

Délután két óra tájban Damjanich tábornok egységei is elérték a Királyerdő nyugati szegélyét. Felvonulásuk közben megtámadták Jelačić utóvéd dandárját, amely az erdőn át Isaszegre vonult vissza, maga mögött több helyen felgyújtva azt. Úgy tűnt, hogy a bán stratégiájának egyik legfontosabb eszköze a felperzselés. Damjanich János, látva Klapka György csapatainak veszélyeztetett helyzetét, Knézich Károly ezredes egyik dandárját a Királyerdő északi kiszögelléséhez irányította. Egy másikat Kiss Pál vezetésével az első hadtest megsegítésére küldött. Tüzérségét egy tar dombon állította fel, lovasságát pedig Isaszegtől keletre, a Királyerdő egyik hajlatában. Ugyanakkor üzent Aulich Lajosnak, hogy siessen a csataterre a második hadtesttel. Mielőtt azonban Kiss alezredes dandárja megérkezhetett

volna, Klapka tábornok visszavonult. Damjanich János három óra tájban, észrevéve, hogy a Klapka Györgyöt üldöző császári csapatok retirálnak az Isaszeg melletti magaslatokra, támadásba lendült. Jobbszárnyát azonban nem biztosította eléggé, mert azt hitte, hogy a hetedik hadtest csapatai ellátják ezt a feladatot.

Klapka tábornok elveszítette a fejét. Miután a Zákó- és Bobics-dandárok az ellenség lövései elől visszavonultak, erre utasította Bátori Sulcz Bódogot is. Az őrnagy azonban úgy vélte, kár lenne visszavonulni, amikor az ellenség nem mutatkozik. Aulich tábornok ugyan megkapta Damjanich János üzenetét, de nem mozdult.

Schlick egyik hadosztálya oldalba kapta az Isaszeg ellen nyomuló Damjanich Jánost. A magyar hadtestparancsnoknak vissza kellett vonnia erőit a Királyerdőbe, de megpróbálta megakadályozni, hogy a császári gyalogság is benyomuljon oda. Délután három óra tájban lóhalálában vágattam Görgey Artúrnak megjelenteni, hogy az ütközet nemcsak megkezdődött, hanem már szerencsétlen fordulatot is vett. A fővezér lóra pattant, s a harcmezőre indult. Aggasztotta, hogy Aulich tábornok egységei időben megérkeznek-e, ezért sürgető parancsával hozzá küldött. Alighogy megrántottam Luci kantárját, megpillantottam a második hadtest csapatait, melyek – nyilván a Dányban tartózkodó Bayer József ezredes, vezérkari főnök utasítására megindulva – már a Királyerdő keleti szélén jártak. A főparancsnokhoz befutott Gáspár tábornok jelentése, hogy a hetedik hadtest harc nélkül megszállta a Galga vonalát, és Gödöllő ellen nyomul.

– A magyar csapatok eddig egymástól függetlenül verekedtek – értékelte a helyzetet Görgey tábornok a csataterre érve. – Klapka György, Damjanich János, Gáspár András és Aulich Lajos a saját feje után ment. Könnyen megsemmisíthetjük a velünk szemben álló császári erőket, ha Damjanich tábornok hadteste szilárdan tartja magát, Klapka György csapatai pedig beveszik Isaszeget, s észak felé szorítják az ellenséget. Így a Gödöllő felől támadó hetedik hadtest és a másik három hadtest szorításában Windischgrätz herceg pályafutása véget ér.

A fővezér ekkor dühösen vette észre, hogy Klapka tábornok visszavonulása miatt a Királyerdő szélének egy része megszállatlanul maradt. Ha pedig itt betör az ellenség, elvágja egymástól a magyar csapatokat. Parancsot küldtettem velem Aulich tábornokhoz, hogy irányítsa a második hadtest négy zászlóalját a jobbszárny felé, kettőt a veszélyeztetett hadközépre, a hatvanegyedik honvédszászlóaljat pedig az első hadtest megsegítésére.

Ő maga Klapka csapatait kereste fel. Megjelenése lelket öntött a honvédekbe, noha leszidta őket hátrálásukért. Zákó őrnagy azonban megmondta neki kerek perec:

– Az én zászlóaljам Klapka tábornok parancsára retirált.

Görgey ezután Klapka Györgyhez vágatott.

– A küzdelem félbeszakítását vagyok kénytelen tanácsolni, mert gyalogságomnak elfogyott a tölténye, és nagyon ki van merülve – szabadkozott az első hadtest parancsnoka. – A győzelem ma már lehetetlen, de holnap megint lehetséges lesz.

– Ön dolgozta ki a terveket, ön mondta, hogy napról napra be kell tartani a menetparancsokat – felelte átható tekintettel a fővezér. – Különben is, gyalogsága a hátrálásban mutatott gyorsaságáról ítélve nem látszik annyira kimerültnek, hogy még néhány szuronytámadást meg ne kísérelhessen, ehhez pedig akkor is elegendő a tölténye, ha tényleg mindet ellőtte.

– Nem, nem tudom!

– Ma kell győzni, vagy mehetünk vissza a Tisza mögé! E két megoldás van, harmadik nincs. Damjanich János még mindig állja a csatát, Aulich Lajos előrenyomul: győznünk kell! Éppen te akarsz kimaradni a győzelemből?

Klapka tábornok erre megrándult, mint a megsarkantyúzott ló, és kiadta a támadási parancsot.

Görgey Artúr átporzott a jobbszárnyra, s közölte Damjanich tábornokkal új haditervét, valamint, hogy Klapka ismét előrenyomul.

– Mit ér a Klapka előrenyomulása? – fakadt ki Damjanich János. – Ha egy részeg honvéd

megint szédülésről panaszkodik, ha egy másik megint fölrántja a tölténytökjät, Klapka tüstént újra jajveszékelnı kezd, hogy zászlóaljai holtra fáradtak, és nincs töltényük; azzal aztán megfordul, és engem megint cserbenhagy. Aulich tábornok elöirenyomulásának híre azonban örvendetes.

Schlick hadosztálya közben egyre eröteljesebben rohamozta Damjanich tábornok csapatait. Amikor az Aulich Lajos által Damjanich János segítségére küldött négy zászlóalj megérkezett, nagy zavar keletkezett, az ötvenhatodik zászlóalj ugyanis ellenségnek nézte a császári egyenruhát viselő tizenkilencedik gyalogezred harmadik zászlóalját, s löni kezdte őket. A csetepatének Görgey és Damjanich tábornokok személyes beavatkozása vetett véget.

Damjanich János gyalogossága immár túleröbe került. Mégsem tudta visszanyomni a császáriakat, mert az erdőben zászlóaljai nem rendeződhettek támadó alakzatba. Öldöklő, ember ember elleni kızıtsusa folyt. Ráadásul a gyalogságra rázúdultak a fekete-sárga vértések. Damjanich tábornok huszárai ugyan bátran nekik rontottak, de kétszeres tömegű ellenséges lovassággal szemben kellett állniuk a harcot. Ráadásul, e frontszakaszon a magyar lövegek száma is éppen fele volt az osztrákokénak.

A balszárnyon Klapka és Aulich tábornokok csapatai este hét óra tájban lendültek előre. Jelačić a rá jellemző módon próbálta megakasztani a rohamot, és nekiindította a vörös kakast. Azonban honvédjeink útját a rájuk ereszkedő estében éppen a lángoló házak fénye világította meg. A báni seregek meghátráltak. Miután bevették Isaszeget, a mieink a Rákos-patak jobb partján lévő ellenséges állásokból is elúzték a császári csapatokat.

Görgey Artúr feszülten várakozott. A jobbszárnyon és középen ádáz harc folyt. A leszálló sötétben a küzdők, mint rettentő túlvilági vadászok rontottak egymásra. Honvédjeink nem jutottak előre, de az ellenség sem tudott csapataink közé ékelődni. Este tizenegy lett, mire megvihettem Aulich Lajostól a fővezérnek a hírt, hogy Isaszeg elfoglalva, csapataink a Rákos-patak jobb partján állnak, a bán seregei pedig Gödöllő felé vonulnak vissza.

– Windischgrätz két órája még azt hihette, hogy győzött, s lám, visszavonulásra kényszerült – mondta megkönnyebbülve Görgey Artúr, azzal megveregette Luci nyakát. – Miénk a diadal. Ám ez több mint ezer honvédünk életébe került.

Nem sok ház maradt meg Isaszegen. Annak az épületnek is, melyet Görgey Artúr éjszakai pihenésre kiszemelt, leégett a konyhája, csak a tisztaszobája maradt épen. A fővezér benyitott az ajtaján. Odabent sötétség honolt, de az ágy felől mocorgás hallatszott, valaki éppen lefekvéshez készülődött. A tábornok erre köszönésfélét mormogott, majd botorkálva összetolt két széket, ráterítette a köpenyét, és úgy-ahogy elhelyezkedett rajta. Ekkor gyertya lobbant. A fényben Leiningen-Westerburg Károly arca tűnt elő.

– Tábornok úr, parancsoljon elfoglalni az ágyat – mondta az ezredes.

– Maradjon csak, önnek nagyobb szüksége van a pihenésre – felelte Görgey Artúr.

Leiningen-Westerburg Károly erre visszafeküdt az ágyba. Én pedig büszkén posztoltam a szoba előtt.

...
